

Андрій Володимирович ТКАЧЕНКО,
здобувач Дніпропетровського університету внутрішніх справ,
unz@univer.km.ua

УДК 343.8

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ВПЛИВУ НА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ДІЇ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Розглядаються профілактичні заходи впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань в структурі пенітенціарної злочинності. Дослідження профілактичних заходів впливу на вказаних осіб дозволить практичним працівникам цих установ прогнозувати такі дії з боку засуджених, ставити їх на профілактичний облік, постійно проводити з ними індивідуально-профілактичну роботу. Доведено, що дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є злочином, більшою мірою характерним для засуджених середнього віку. У цьому віці у них велике прагнення до самоутвердження, причому вплив корисних соціальних зв'язків на формування особи значно ослаблений. Нерідко осіб цієї вікової групи відрізняють безвілля, байдужість до оточуючих, невміння розібратися в життєвих конфліктах, безконтрольність поведінки, якій властиві відхилення від норм моральності, наявність вузькоєгоїстичних поглядів і стереотипів. Дослідження профілактичних заходів впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, дозволить практичним працівникам цих установ прогнозувати такі дії з боку засуджених, ставити їх на профілактичний облік, постійно проводити з ними індивідуально-профілактичну роботу.

Ключові слова: профілактичні заходи, особа, дезорганізація, установа виконання покарань, пенітенціарна злочинність.

Належна реалізація вироку суду є необхідною умовою досягнення мети покарання й успішної протидії злочинності. Невиконання покарання не тільки завдає серйозної шкоди авторитету правосуддя, а й фактично робить даремною дію всього закону про кримінальну відповідальність, який значною мірою реалізується з допомогою виконання покарання.

Численними дослідженнями доведено, що проблема вчинення засудженими злочинів, що посягають на встановлений порядок управління установами виконання покарань, не може бути нейтралізована лише практичним реагуванням на її вирішення [1, с. 58]. Підвищення ефективності протидії вчинення злочину, передбаченого ст. 392 КК України, можливе за умови наукового забезпечення запобіжної діяльності персоналу установ виконання покарань та використання ними профілактичних заходів до цієї категорії засуджених.

Проведений нами аналіз вчинення засудженими особами дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, свідчать, що протягом останніх років засудженими у кримінально-виконавчих установах було вчинено 4 злочини, передбачені ст. 392 КК України [2]. Багато це чи мало — складно судити, але про той факт, що в кримінально-виконавчих установах закритого типу вчиняються подібні злочинні дії з боку засуджених, слід не тільки говорити, а й вивчати.

Це дозволить адміністрації установи виконання покарань сформулювати банк даних осіб, схильних до вчинення злочинів негативної спрямованості, й розробити стратегічний план їх нейтралізації шляхом проведення спеціальних та індивідуальних заходів профілактики.

Метою статті є вивчення і застосування профілактичних заходів впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань у структурі пенітенціарної злочинності.

Теоретичним підґрунтям написання статті стали наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: О. М. Бандурки, В. Т. Білоуса, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, В. Б. Васильця, А. П. Гетьмана, В. В. Голіни, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, Т. А. Денисової, А. Ф. Зелінського, В. Є. Квашиса, О. О. Книженко, В. А. Кирилук, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, Л. Г. Крахмальника, О. М. Литвинова, О. М. Литвака, С. Ю. Лукашевича, С. С. Мірошниченка, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, О. І. Плужнік, М. С. Пузирьова, В. К. Сауляка, А. Х. Степанюка, Є. Л. Стрельцова, В. М. Трубникова, С. І. Халимона, В. Б. Харченка та ін.

Вивчаючи питання застосування профілактичних заходів впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань у структурі пенітенціарної злочинності, вважаємо за необхідне розглянути деякі характеристики осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, зокрема: соціально-демографічні, психологічні, кримінально-правові, кримінально-виконавчі та соціально-рольові. Це дозволить нам всебічно подивитися на криміногенну активність та особливості злочинної поведінки представників різних вікових груп.

Так, за дослідженнями, проведеними І. М. Копотуном, серед засуджених за ст. 392 КК України найбільш криміногенною є група осіб віком 18–24 роки. Ними вчиняється 33,3 % дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Частка засуджених віком 25–29 років становить 25 %. Для цих категорій засуджених характерним є вчинення дій агресивного, імпульсного характеру. Після 30 років частка засуджених за вказаний злочин становить 25 %; від 40 до 50 років — 16,7 %. Протиправна поведінка осіб цих категорій більш обдумана з погляду можливих наслідків [3, с. 286].

Таким чином, дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є злочином, більшою мірою характерним для засуджених середнього віку. У цьому віці у них велике прагнення до самоутвердження, причому вплив корисних соціальних зв'язків на формування особи значно ослаблений. Нерідко осіб цієї вікової групи відрізняють безвілля, байдужість до оточуючих, невміння розібратися в життєвих конфліктах, безконтрольність поведінки, якій властиві відхилення від норм моральності, наявність вузькогоспичних поглядів і стереотипів.

Особи віком 30–49 років частіше виступають у ролі організаторів злочину. Вчинювані ними злочинні дії мають менш спонтанний характер, більш осмислені, частіше супроводжуються закликами до масової непокори адміністрації установи виконання покарань.

Серед засуджених за ст. 392 КК України переважає частка судимих у другий і третій рази (58,3 %). При цьому підвищується суспільна небезпечність злочинних діянь. Важливою складовою кримінально-правової характеристики особи засуджених є строк покарання, який визначається судом з урахуванням не тільки характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, а й особи винного, зокрема: від 1 року до 2 років — 25 %; від 2 до 5 років — 25 %; від 5 до 10 років — 33,3 %; понад 10 років — 16,7 %.

Серед злочинів, за які засуджені відбували покарання, найбільш поширеними є злочини проти власності (58,3 %), життя та здоров'я особи (41,7 %), громадської безпеки, громадського порядку та моральності, здоров'я населення (25,0 %), причому більшість засуджених схильні до насильства. Співробітники правоохоронних органів неодноразово зазначали підвищення рівня насильницьких злочинів та професіоналізму осіб, які їх учиняють. Це стосується і злочинів, які вчиняються засудженими у виправних колоніях [4, с. 44–47].

Таким чином, засуджені, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, у кримінально-правовому плані характеризуються вчиненням злочинів проти власності (58,3 %), життя та здоров'я особи (41,7 %), громадської безпеки, громадського порядку та моральності, здоров'я населення (25,0 %), а також неодноразовістю вчинення злочинів.

Кримінально-виконавча характеристика особи, яка вчиняє дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, відображає відкрите ігнорування ними встановлених законом режимних вимог відбування покарання; грубу, а деколи й зухвалу поведінку стосовно представників адміністрації установи; антагоністичне ставлення до засуджених — членів самодіяльних організацій з секцій дисципліни і правопорядку; прагнення до самоорганізації в неформальні малі групи, діяльність яких спрямована на захоплення влади над рештою засуджених, а також на “боротьбу за справедливість”, проти законної діяльності адміністрації установ виконання покарань.

У зв'язку з цим, основними профілактичними заходами у процесі виправлення засуджених мають бути своєчасне виявлення та облік осіб з психічними аномаліями, які можуть вчинити дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Інформація про таких осіб може бути отримана шляхом:

- 1) вивчення результатів медичних оглядів або медичної документації засуджених за ст. 392 КК України у зв'язку з можливістю вчинення ними злочинів (у разі потреби);
- 2) медичного огляду засуджених алкоголіків і наркоманів, засуджених з психічними аномаліями, підданих примусовому лікуванню (постійно);
- 3) щорічного медичного огляду (диспансеризації) засуджених цієї категорії (періодично).

У виправних колоніях також необхідні спеціальний облік і лікування психічно неповноцінних засуджених. Для цього слід забезпечити адміністрацію колоній відповідною документацією (висновками судово-психіатричних і психолого-психіатричних експертиз). На це неодноразово звертав увагу у своїх дослідженнях Д. О. Зубов [5]. На думку вченого, з отриманими даними про

таку особу мають бути ознайомлені всі співробітники виправних колоній, які безпосередньо контактують із засудженим. У зв'язку з цим, заслуговують уваги пропозиції щодо розширення практики призначення судово-психіатричної експертизи і про створення у виправних колоніях психіатричної служби.

Важливе місце у вивченні профілактичних заходів впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, посідають питання щодо забезпечення безпеки (як засуджених, так і персоналу) в досліджуваних установах, а саме: виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз найбільш важливим інтересам і потребам нормального функціонування об'єктів безпеки в установах виконання покарань, здійснення комплексу оперативних і довготривалих заходів щодо їх попередження та нейтралізації; створення й підтримка в готовності сил і засобів забезпечення безпеки; управління силами й засобами забезпечення безпеки в повсякденних умовах і у разі надзвичайних ситуацій; здійснення системи заходів щодо відновлення нормального функціонування об'єктів безпеки, що постраждали в результаті виникнення надзвичайної ситуації [4, с. 65].

Як справедливо зазначає О. М. Джужа, першочергове значення в запобіганні діям, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, надається боротьбі з проникненням, виготовленням та зберіганням засудженими заборонених до використання предметів, насамперед, саморобних ножів та інших колючо-ріжучих предметів. Останні, як правило, виготовляють на виробництві й потім нелегально проносять у житлову зону, в якій можуть бути використані як знаряддя злочину. Тому потрібно, щоб на виробництві всі заточувальні верстати були під постійним контролем [6, с. 36].

Запобігання діям, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, а саме у формі нападу засуджених на представників адміністрації установ, вимагає рішучого усунення неправомірної поведінки деяких представників адміністрації установ виконання покарань, зокрема необхідно удосконалити добір і підготовку (кримінологічна та правова) осіб офіцерського, контрольно-наглядного і вільнонайманого складу; дотримання працівниками установ виконання покарань законності; використання усіма працівниками установ виконання покарань індивідуального підходу до кожного засудженого, передусім в екстремальних, конфліктних ситуаціях; рішуче викорінення безтактних, аморальних, а іноді й протизаконних дій деяких представників адміністрації установ виконання покарань [7, с. 86].

Вирішальне значення в дослідженні профілактичних заходів впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, має індивідуальна профілактика, яка, як уже зазначалося вище, у пенітенціарній сфері має свої особливості. Вони зумовлені насамперед триманням в умовах ізоляції осіб однієї статі та осіб, які становлять певну небезпеку для суспільства. Причому відповідно до статистики більшість із них — це особи, засуджені за тяжкі та особливо тяжкі злочини (умисне вбивство — 11,1 тис. осіб, у тому числі 5,2 тис. осіб, які вчинили вбивство при обтяжуючих обставинах; умисне тяжке тілесне ушкодження — 5,4 тис. осіб; розбій, грабіж та вимагання — 14,6 тис. осіб; зґвалтування — 1,5 тис. осіб; а також інші насильницькі злочини) [8, с. 465–489].

Здійснюючи профілактичні заходи впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, треба брати до уваги й ці обставини. Більш того, індивідуальна профілактика має враховувати саме

індивідуальні особливості особистості, а це, як уже зазначалося, наявність рецидиву, психічних розладів у багатьох засуджених, схильності до вживання алкоголю та наркотичних засобів. Усі зазначені й багато інших обставин висувають підвищені вимоги до здійснення профілактики.

Отже, під час проведення індивідуальної профілактики серед осіб, які схильні вчиняти дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, необхідно враховувати такі чинники:

- 1) вид установи виконання покарань, складність та особливості об'єктів, що знаходяться в ній;
- 2) кількісно-якісну характеристику засуджених, які відбувають покарання в окремо взятій установі;
- 3) наявність в установі виконання покарань угруповань негативної спрямованості, їх стійкість і вплив на інших засуджених;
- 4) чисельність засуджених, які користуються авторитетом серед засуджених (“злочинці у законі”, авторитетів, лідерів організованих злочинних угруповань і т. п.), їх відносини та ступінь впливу на окремі категорії засуджених;
- 5) стан, рівень і динаміку правопорушень, вчинених засудженими в установі;
- 6) наявність і стан технічних засобів, що використовуються під час здійснення нагляду й контролю за поведінкою засуджених;
- 7) рівень зайнятості засуджених суспільно корисною працею;
- 8) технічну оснащеність і рівень підготовки співробітників установ виконання покарань [9, с. 42–45].

Із позицій практичної діяльності та поділяючи погляди О. Г. Колба [10, с. 345] на таку проблему, вважаємо, що профілактичні заходи впливу на осіб, які схильні вчиняти дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, мають бути такими:

- 1) вести облік “злочинців у законі”, авторитетів, лідерів організованих злочинних угруповань, які користуються авторитетом серед засуджених;
- 2) піддавати всебічному аналізу вияви групових невдоволень засуджених, які мали місце у практиці діяльності установ виконання покарань;
- 3) аналізувати види правопорушень, що вчиняються засудженими, особистісні особливості порушників;
- 4) керівникам структурних підрозділів постійно контролювати діяльність співробітників, які здійснюють нагляд за поведінкою засуджених;
- 5) піддавати всебічному аналізу дисциплінарну практику серед засуджених;
- 6) постійно проводити серед засуджених роз'яснювальну роботу щодо дотримання вимог режиму, Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань.

Узагальнення вищевикладеного дозволяє зробити висновок про те, що дослідження кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, дозволить практичним працівникам цих установ прогнозувати такі дії з боку засуджених, ставити їх на профілактичний облік, постійно проводити з ними індивідуально-профілактичну роботу.

Список використаних джерел

1. *Лукашевич, С. Ю.* Попередження злочинності засуджених у місцях позбавлення волі [Текст] : монограф. / С. Ю. Лукашевич. — Х. : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. — 104 с.
2. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [10.04.2015] [Електронний ресурс] Державна пенітенціарна служба України. — URL : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.
3. *Копотун, І. М.* Характеристика особи засудженого, який вчиняє дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / І. М. Копотун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2012. — № 20. — Ч. 2. — Т. 3. — С. 44–47.
4. *Копотун, І. М.* Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях [Текст] : монограф. / І. М. Копотун. — К. : Золоті ворота, 2013. — 472 с.
5. *Зубов, Д. О.* Запобігання злочинам, що вчиняються у кримінально-виконавчих установах відкритого типу [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Зубов Денис Олександрович. — Х., 2013. — 223 арк.
6. *Джужа, А. Н.* Борьба с действиями, дезорганизующими работу исправительно-трудовых учреждений [Текст] : учеб. пособ. / А. Н. Джужа. — К. : Изд-во КВШ МВД СССР им. Ф. Дзержинского, 1988. — 88 с.
7. *Боднар, І. В.* Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Боднар Ігор Володимирович. — Х., 2012. — 244 арк.
8. *Джужа, О. М.* Кримінологічні ознаки та запобігання діям, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / О. М. Джужа // Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. / за ред. О. М. Джужі. — К. : НАВС, 2013. — С. 465–489.
9. *Богатирьов, І. Г.* Запобігання пенітенціарній злочинності в Україні [Текст] : посіб. / І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, М. С. Пузирьов ; за заг. ред. О. М. Джужі. — К. : Дакор, 2014. — 96 с.
10. *Колб, О. Г.* Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Колб Олександр Григорович. — К., 2007. — 509 арк.

Надійшла до редакції 01.06.2015

Ткаченко А. В. Профилактические мероприятия влияния на лиц, совершающих действия, дезорганизирующие работу учреждений исполнения наказаний

Рассматриваются профилактические меры воздействия на лиц, совершающих действия, дезорганизирующие работу учреждения исполнения наказаний в структуре пенитенциарной преступности. Исследования профилактических мер воздействия на указанных лиц позволит практическим работникам этих учреждений прогнозировать такие действия со стороны осужденных, ставить их на профилактический учет, постоянно проводить с ними индивидуально-профилактическую работу. Доказано, что действия, дезорганизирующие работу учреждений исполнения наказаний, является преступлением, в большей степени характерно для осужденных среднего возраста. В этом возрасте у них большое стремление к самоутверждению, причем влияние полезных социальных связей на формирование личности значительно ослаблен. Нередко человек этой возрастной группы отличают безволие, безразличие к окружающим, неумение разобраться в жизненных конфликтах, бесконтрольность поведения, которой свойственны отклонения от норм нравственности, наличие узкоэгоистических взглядов и стереотипов.

Ключевые слова: профилактические мероприятия, лицо, дезорганизация, учреждение исполнения наказаний, пенитенциарная преступность.

Tkachenko, A. V. Preventive Measures to Influence Persons, who Commit Acts, which Disorganize the Activities of Penal Executive Institutions

The article deals with the impact of preventive measures to persons who commit acts that disorganize the activities of penal executive institutions in the structure of the penitentiary criminality. The research of preventive measures of influence at these individuals allows practitioners of these institutions to predict such actions on the part of convicts, put them on the preventive account on a permanent basis, and carry out individual and preventive works. The analysis has demonstrated that the actions that disorganize the activities of penal executive institutions are crimes which are more characteristic of middle-aged prisoners. At this age, they have a great desire for self-assertion, and beneficial effect on the formation of social relationships for a person is significantly weakened. Often people of this age group are characterised by lack of will, indifference to others, inability to understand life conflicts, lack of control of behaviour with inherent deviation from the norms of morality, presence of selfish attitudes and stereotypes.

Keywords: preventive measures; person; disorganization; penal executive institution; penitentiary criminality.

